

2008-ci ildə də “Bakı prosesi” bizim təşəbbüsümüzlə başlamışdır. Bizim təşəbbüsümüz idi ki, Avropa Şurasının mədəniyyət nazirlərinin iclasına İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının nazirləri dəvət edilsin. Bu, ilk belə hal idi. Çünki Azərbaycan hər iki təşkilata üzv olan azsaylı ölkələrdəndir. Daha sonra – 2009-cu ildə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı mədəniyyət nazirlərinin iclasına Avropa Şurası mədəniyyət nazirləri dəvət edildi. Bunlar bizim təşəbbüslərimiz idi və artıq buna “Bakı prosesi” adı verilib. Bu gün mədəniyyətlərərası və sivilizasiyalararası dialoq, multikulturalizmə aid məsələlər “Bakı prosesi”-na daxildir.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin
Dünya dini liderlərinin I Bakı sammitinin açılış mərasimindəki çıxışından
26 aprel 2010-cu il**

☐ **Şərqlə Qərbin qovşağında yerləşən
Azərbaycanda əsrlər boyu müxtəlif xalqların və
dinlərin nümayəndələri sülh, əmin-amanlıq, qarşılıqlı
hörmət və etimad şəraitində yaşamışlar.**

yeni olan bu inkişaf mərhələsi də Prezident İlham Əliyevin adı ilə bağlıdır. Belə ki, dövlət başçısı İlham Əliyev 2010-cu ildə BMT-nin Baş Məclisinin 65-ci sessiyasında çıxış edərkən növbəti il Bakıda

“Bakı prosesi”nin növbəti tədbiri: Dünya dini liderlərinin II Bakı sammiti

**Etibar NƏCƏFOV,
Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının
Millətlərərası münasibətlər, multikulturalizm və dini məsələlər
şöbəsinin müdiri, professor**

mədəniyyətlərərası və sivilizasiyalararası dialoqun təşviqinə öz töhfəsini verir. Ümumiyyətlə, dünya miqyasında mədəniyyətlərərası və sivilizasiyalararası dialoqun təşviq olunması Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindən biridir. Bu sahədə ölkəmiz böyük nailiyyətlərə imza atmışdır. Belə uğurlardan biri artıq dünya siyasətində mədəniyyətlərərası və sivilizasiyalararası dialoqun önəmli platforması kimi geniş müzakirə olunan “Bakı prosesi”dir.

Başlanğıcda “Bakı prosesi” mədəniyyətlərərası dialoqun inkişafını nəzərdə tutan bir təşəbbüs idi. Bu təşəbbüsü ilk dəfə Prezident İlham Əliyev 2008-ci il dekabrın 2-3-də Bakıda keçirilmiş “Mədəniyyətlərərası dialoq Avropa və onun qonşu regionlarında davamlı inkişafın və sülhün əsasıdır” mövzusunda beynəlxalq konfransda irəli sürmüşdür. Dövlət başçısı Bakıda 2015-ci ilin may ayında keçirilən III Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumunun açılışında “Bakı prosesi”nin tarixi və əhəmiyyəti haqqında danışarkən demişdir: “2008-ci ildə də “Bakı prosesi” bizim təşəbbüsümüzlə başlamışdır. Bizim təşəbbüsümüz idi ki, Avropa Şurasının mədəniyyət nazirlərinin iclasına İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının nazirləri dəvət edilsin. Bu, ilk belə hal idi. Çünki Azərbaycan hər iki təşkilata üzv olan azsaylı ölkələrdəndir. Daha sonra – 2009-cu ildə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı mədəniyyət nazirlərinin iclasına Avropa Şurası mədəniyyət nazirləri dəvət edildi. Bunlar bizim təşəbbüslərimiz idi və artıq buna “Bakı prosesi” adı verilib. Bu gün mədəniyyətlərərası və sivilizasiyalararası dialoq, multikulturalizmə aid məsələlər “Bakı prosesi”-na daxildir.”

“Bakı prosesi”nin məqsədləri aşağıdakılardır: –Mədəniyyətlər arasında anlaşmanın, dialoq və tolerantlığın inkişafı; –müsləman və Qərb cəmiyyətləri arasında əməkdaşlığın inkişafı; –xalqlar arasında dini və mədəni gərginliyi azaltmaq məqsədilə sülhpərvər qüvvələrə dəstək vermək yolu ilə mədəniyyətlər arasında qarşılıqlı hörmət və anlaşmanın qurulması; –mədəniyyətin, mədəni

irsin və incəsənətin imkanlarını müəyyən etmək, onların potensialından mədəniyyətlərərası dialoqun və əməkdaşlığın həyata keçirilməsində daha səmərəli istifadəsi; –mədəni və bədii fəaliyyətlərin dəstəklənməsi; –qarşılıqlı anlaşma və dialoqun qurulması prosesində yaradıcılıq və incəsənət adamlarının təkanverici qüvvə kimi tanınması; –üzv ölkələr və vətəndaş cəmiyyətlərinin cəlb olunması ilə səlahiyyətli beynəlxalq və regional təşkilatlar arasında dialoqun inkişaf etdirilməsi. Regional təşəbbüs kimi yaranan “Bakı prosesi” 2010-cu ildən global hərəkətə çevrilməyə başladı. “Bakı prosesi”nin keyfiyyətə

Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumunun keçiriləcəyini elan etmişdir: “Azərbaycan bütün dövrlərdə müxtəlif dinlər, etnik qruplar və fəlsəfələr arasında birgə yaşama və dözümlülük məkanını olmuşdur. Sivilizasiyalar İttifaqının Dostlar Qrupunun fəal üzvü kimi Azərbaycan dinlərarası və mədəniyyətlərərası dialoqun təşviqinə qarşılıqlı hörmət və anlaşma əsasında töhfə verir. Azərbaycan bu ilin yazında 32 dövlətin dini rəhbərlərinin ümumdünya sammitini təşkil etmiş, 2011-ci ilin aprelində Mədəniyyətlərərası Dialoq naminə Ümumdünya Forumunu keçirmək təşəbbüsü ilə çıxış etmişdir”.

Bu çıxışın ardınca dövlət başçısı İlham Əliyev 27 may 2011-ci il tarixində “Azərbaycan Respublikasında Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumunun təşkili barədə” Fərman imzaladı. Fərmana əsasən, Azərbaycan Respublikasında 2011-ci ildən başlayaraq hər iki ildən bir Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumunun keçirilməsi nəzərdə tutulur. Qeyd edək ki, 2011-ci ildən indiyədək Bakıda 5 Ümumdünya Mədəniyyətlərərası Dialoq Forumu (2011, 2013, 2015, 2017 və 2019-cu illər) keçirilmişdir. Bununla yanaşı, “Bakı prosesi” çərçivəsində digər mühüm beynəlxalq tədbirlər də təşkil olunmuşdur: Dünya dini liderlərinin I Bakı sammiti (26-27 aprel 2010-cu il); 6 Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu

(2011, 2012, 2013, 2014, 2016 və 2018-ci illər); Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Sivilizasiyalar Aliyansının 7-ci Qlobal Forumu (25-27 aprel 2016-cı il).

Mütərəqqi dünya ictimaiyyəti mədəniyyətlərərası və dinlərarası dialoqun təşviq edilməsində “Bakı prosesi”nin rolunu yüksək qiymətləndirir. Məsələn, BMT-nin Baş katibi Antonio Quterreş 2017-ci ilin sentyabr ayında keçirilən bu təşkilatın Baş Assambleyasının 72-ci sessiyasında “Bakı prosesi”ni “2008-ci ildən bəri mədəniyyətlər arasında dialoqun müdafiə edən ön təşəbbüs” kimi dəyərləndirmişdir. Avropa Şurası Baş katibinin müavini xanım Qabriella Battaini-Draconi isə “Bakı prosesi”nin əhəmiyyəti haqqında aşağıdakıları

söyləmişdir: “Bəli, 2008-ci ildə bu, bir xəyal idisə, indi “Bakı prosesi” reallığa çevrilib. “Bakı prosesi” və mədəniyyətlərərası dialoq forumları bizə çox mükəmməl bir fürsət yaratmışdır ki, bir yərə toplaşılıb dünyamızı narahat edən məsələləri müzakirə edək... Cənab Prezident, Sizə, Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyevaya üz tutaraq xahiş edirəm ki, “Bakı prosesi”nin məşəlini heç zaman sönməyə qoymayaq. Çünki indi dünyanın sülhə, harmoniyaya, birgəyaşayışa daha çox ehtiyacı var”. Həmçinin cari ilin oktyabr ayında Bakıda keçirilən Qoşulmama Hərəkatına üzv ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının XVIII Zirvə Görüşündə qəbul olunmuş “Azərbaycan Respublikası hökumətinə və xalqına təşəkkür və həmrəylik” adlı sənəddə deyilir: “Biz, dövlət və hökumət başçıları Azərbaycanın

Azərbaycanın dinlərarası dialoqun bir növ mərkəzinə çevrilməsinə də çox böyük ümidlərlə baxırıq”.

Qeyd edək ki, Dünya dini liderlərinin I Bakı sammitində iştirak etmək məqsədilə bütün ermənilərin katolikosu II Qareqin də Azərbaycana gəlmişdir. O, səfəri çərçivəsində Bakının mərkəzində yerləşən erməni kilsəsinə baş çəkmiş və həmin məbədin Azərbaycan dövləti tərəfindən yüksək səviyyədə qorunduğunun şahidi olmuşdur. Dünya dini liderlərinin I Bakı sammitinin sivilizasiyalararası dialoqun inkişafı, müxtəlif dinlər və konfessiyalar arasında əməkdaşlığın genişlənməsi, qarşılıqlı etimad mühitinin yaradılması işinə böyük töhfə verdiyini artıq dünyanın bütün mütərəqqi dairələri etiraf edirlər. Bu sammitin global əhəmiyyətini daha dərinlən dərk etmək üçün dinin istər keçmişdə,

müxtəlifliyə hörmət və qarşılıqlı anlaşmanın təşviq olunması sahəsində səylərini təqdir edirik. Bu xüsusda, Azərbaycan Prezidentinin rəhbərliyi ilə başlanmış və mədəniyyətlərərası dialoqun təşviqi üzrə əsas global platforma “Bakı prosesi”nin töhfəsini yüksək qiymətləndiririk”.

Noyabrın 14-15-də ölkəmiz “Bakı prosesi” çərçivəsində növbəti tədbirə – Dünya dini liderlərinin II Bakı sammitinə evsahibliyi edəcəkdir. 2010-cu ildə keçirilmiş Dünya dini liderlərinin I Bakı sammiti bariz şəkildə göstərdi ki, Yer üzündə sülh və əmin-amanlığın bərqərar olması naminə belə beynəlxalq platformaların təşkilinə ciddi ehtiyac vardır. Dünyanın 35 ölkəsindən

istərsə də müasir dövrdə insanlığın taleyində oynadığı rolu mütləq təhlil etmək lazımdır. Belə ki, bəşəriyyət tarixini dinsiz təsəvvür etmək mümkün deyildir. İnsanlığın keçdiyi çətin, mürəkkəb, ziddiyyətli tarixi inkişaf yoluna nəzər yetirdikdə görürük ki, heç bir əsrdə, heç bir dövrdə dinsiz cəmiyyət mövcud olmamışdır. Məlumdur ki, din dünya mədəniyyətinin inkişafına, xalqların dünyagörüşü və əxlaqi normalarının formalaşmasına, ümumbəşəri dəyərlərin, universal etik prinsiplərin təşəkkülünə mühüm təsir göstərmişdir. İstər Yəhudilik, Xristianlıq, İslam kimi İbrahimi dinlərin, istərsə də Cənubi Asiya və Uzaq Şərq arealında

tərətdiyini görürük. Əlbəttə, bütün bu cinayətlər dini təlimlərdən qaynaqlanmır. Bunlara səbəb dinin siyasi oyunların alətinə çevrilməsi, dini təlimlərin məqsədyönlü şəkildə təhrif olunmasıdır.

Dinin siyasələşdirilməsi və onun radikal qruplaşmalar tərəfindən məkrli məqsədlər üçün istifadə edilməsi hər hansı regionun lokal problemi deyil, bütün bəşəriyyəti narahat edən global məsələdir. Təbii ki, bu global problemin həllində nüfuzlu din xadimləri böyük töhfə verə bilərlər. Dövlət başçısı cənab İlham Əliyev Dünya dini liderlərinin I Bakı sammitinin açılış mərasimində bununla bağlı bildirmişdir: “Bu işdə təkcə siyasətçilərin fəaliyyəti kifayət ola bilməz. Cəmiyyətdə yüksək hörmətə malik olan dini liderlərin sözlünə böyük ehtiyac vardır. Bu söz eşidilir. Bu gün Bakıdan səslənən sözlər, verilən bəyanatlar, əlbəttə ki, dünyada da geniş əks-səda yaratmışdır”.

Gördüyümüz kimi, Azərbaycanın təşəbbüsü ilə keçirilmiş Dünya dini liderlərinin I Bakı sammiti zamanın tələbini doğan zərurət idi. Bu gün də, ayrı-ayrı regionlarda gedən mürəkkəb etnik-dini proseslərin və qloballaşan dünyanın müasir çağırışlarının nüfuzlu dini-ictimai xadimlərin iştirakı ilə birgə müzakirəsi öz aktuallığını qorumaqdadır. Bu səbəbdən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 11 aprel 2019-cu il tarixli sərəncamı ilə bu ilin 14-15 noyabr tarixlərində Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin anadan olmasının 70 illiyi ilə bağlı yubiley tədbirləri çərçivəsində Dünya dini liderlərinin II Bakı sammitinin keçirilməsinə qərar verilmişdir. Həmin sammitə dünyanın 56 ölkəsindən 500-ə yaxın iştirakçının qatılacağı gözlənilir. İştirakçılar arasında müxtəlif konfessiyalara mənsub yüksək rütbəli din xadimləri, o cümlədən fərqli ölkələrin dövlət və parlament nümayəndələri, alimlər, həmçinin nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri yer alıb.

Dünya dini liderlərinin II Bakı sammitinin Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin anadan olmasının 70 illiyi ilə bağlı yubiley tədbirləri çərçivəsində keçirilməsi təsadüfi deyildir. Çünki dünya dini liderləri arasında böyük nüfuzla malik olan Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə

Bəli, 2008-ci ildə bu, bir xəyal idisə, indi “Bakı prosesi” reallığa çevrilib. “Bakı prosesi” və mədəniyyətlərərası dialoq forumları bizə çox mükəmməl bir fürsət yaratmışdır ki, bir yərə toplaşılıb dünyamızı narahat edən məsələləri müzakirə edək... Cənab Prezident, Sizə, Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyevaya üz tutaraq xahiş edirəm ki, “Bakı prosesi”nin məşəlini heç zaman sönməyə qoymayaq. Çünki indi dünyanın sülhə, harmoniyaya, birgəyaşayışa daha çox ehtiyacı var.

**Qabriella Battaini-Draconi
Avropa Şurası Baş katibinin müavini**

nar nöqtələrində, xüsusən Yaxın Şərqdə dini radikalizm və ekstremizmin geniş vüsət aldığını, din pərdəsi altında gizlənən terrorçu qruplaşmaların kütləvi qətləmlər

dini və milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması istiqamətində səmərəli fəaliyyət göstərməklə yanaşı, ölkəmizin üzvləşdiyi çətin və tələyüklü anlarda bir ictimai xadim